

۱۵۴۲۸۷۹
۹۴،۸،۱۹

سیاست به مثابه تکنیک

مبانی روشی علم سیاست

روح اله اسلامی

عضو هیئت علمی دانشگاه فردوسی مشهد

www.ketab.ir

سرشناسه	: اسلامی، روح‌الله، ۱۳۶۴ -
عنوان و نام پدیدآور	: سیاست به مثابه تکنیک: مبانی روشی علم سیاست / روح اله اسلامی.
مشخصات نشر	: تهران: خرسندی، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	: ۱۴۱ ص.
شابک	: 978-600-114-463-9
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیا
عنوان دیگر	: مبانی روشی علم سیاست.
موضوع	: علوم سیاسی
موضوع	: علوم سیاسی -- روش‌شناسی
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۹۴ س۹۵الف/ج۸۷۱
رده‌بندی دیویی	: ۳۲۰
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۸۹۸۱۷۰

انتشارات خرسندی

نمایشگاه و فروشگاه کتب فقهی، حقوقی و علوم سیاسی

تهران - خیابان انقلاب - خیابان فخر رازی، خیابان لبافی‌نژاد،

نرسیده به خیابان دانشگاه، پلاک ۱۷۴، واحد ۲

تلفن: ۵ - ۶۶۹۷۱۰۳۴ و ۵ - ۶۶۴۹۰۵۸۴

پست الکترونیک: Khorsandy.pub@gmail.com

سایت اینترنتی: WWW.Khorsandypub.com

سیاست به مثابه تکنیک (مبانی روشی علم سیاست)

دکتر روح اله اسلامی

چاپ اول - ۱۳۹۴

تیراژ: ۵۰۰ جلد

قیمت: ۱۰۰,۰۰۰ ریال

ISBN: 978-600-114-463-9

شابک: ۹-۴۶۳-۱۱۴-۶۰۰-۹۷۸

سیاست پیچیده‌تر از آن است که همه به سادگی بتوانند در آن وارد شده و آن را بفهمند. هر کجا اسم سیاست باشد تعادلی میان ترس و آزادی برقرار است.

تقدیم به:

دو سیاست شناس بزرگ حافظ و سعدی

دو سیاست مدار بزرگ خواجه نظام الملک و محمد علی فروغی

www.ketab.ir

مقدمه.....	۹
فصل اول: امکان و امتناع سیاست.....	۱۳
محدودیت الیگارشیک برای امر سیاسی.....	۱۶
محدودیت ایدئولوژیک برای امر سیاسی.....	۱۹
محدودیت پراگماتیسم برای امر سیاسی.....	۲۱
محدودیت دموکراتیک برای امر سیاسی.....	۲۴
محدودیت تکنوکراتیک برای امر سیاسی.....	۲۶
فصل دوم: شمولیت سیاست.....	۲۹
۱- تکنولوژی‌های سیاسی مکانیزیکی.....	۳۲
۲- تکنولوژی‌های سیاسی فیزیکی.....	۳۵
۳- تکنولوژی‌های سیاسی اطلاعاتی.....	۳۸
۱- عرصه تحلیل فردی.....	۴۲
۲- عرصه تحلیل خانواده.....	۴۴
۳- عرصه تحلیل جامعه.....	۴۶
۴- عرصه تحلیل حکومت.....	۴۹
۵- عرصه تحلیل منطقه و جهان.....	۵۰
فصل سوم: روش‌های تحلیل سیاست.....	۵۳
۱- روش پوزیتیویستی.....	۵۷
۲- روش پارادایم.....	۵۹
۳- روش تفهیمی.....	۶۱
۴- روش هرمنوتیک.....	۶۳
۵- روش ساختارگرایی.....	۶۵
۶- روش سازه‌انگاری.....	۶۷
۷- روش شناسی انتقادی.....	۶۹

۷۱..... ۸- روش‌شناسی فمینیستی

۷۲..... ۹- روش‌شناسی پدیدارشناسی

۷۴..... ۱۰- روش‌شناسی هنجاری

۷۷..... فصل چهارم: روش‌های تحلیل اسناد سیاسی و دیپلماتیک

۸۲..... ۱- روش‌شناسی هرمنوتیک

۸۶..... ۲- روش‌شناسی پدیدارشناسی

۹۲..... ۳- روش‌شناسی تحلیل گفتمان

۹۶..... ۴- روش‌شناسی هنجاری

۱۰۳..... فصل پنجم: تکنولوژی زیربنای شکلی و محتوایی آموزش علم سیاست

۱۰۶..... تکنولوژی زیربنای شکلی و محتوایی آموزش

۱۰۷..... تکنولوژی زیربنای جهان زیست‌سیاسی انسان

۱۰۷..... فرمول ارتباط تکنولوژی به محتوا و شکل آموزش سیاست

۱۰۸..... تطور آموزش علم سیاست در ایران

۱۰۹..... ۱- شیوه سنتی آموزش اندرنامه‌ای علم سیاست

۱۱۳..... ۲- شیوه مدرن آموزش علم سیاست در ایران

۱۱۷..... ۳- آموزش علم سیاست در عصر اطلاعات

۱۲۲..... الزامات آموزش سیاست در عصر اطلاعات

۱۲۳..... نتیجه‌گیری

۱۳۱..... فرمول شکل و محتوای آموزش علم سیاست با محوریت تکنولوژی

۱۳۳..... منابع

مقدمه

سیاست، دانش و اندیشه اخلاقی و اندرزی نیست بلکه علمی است که در آن از تکنیک‌های قدرت بحث می‌شود. سیاست علم تکنولوژی‌های قدرت است و برای خود دارای زبان تخصصی و روش‌های آکادمیک است. سیاست توده‌ای، مردمی، هنجاری، کیفی نیست بلکه دارای زبان، روش، اصول و قواعد تخصصی است. این کتاب قصد دارد مبانی علم سیاست از تحلیل قدرت تا روش‌های بررسی وقایع و رویدادهای سیاسی و در نهایت آموزش جدید علم سیاست بر مبنای تکنولوژی عصر اطلاعات را شرح و بسط دهد. این کتاب برای ایجاد زبان تخصصی و احترام به نخبگان علم سیاست تدوین شده است. برای اینکه نشان داده شود هر متن، سخنرانی و اندرزنامه در قالب علم سیاست جای نمی‌گیرد و نمیتوان گفت همه چیز سیاسی است و این رشته را از اصول و مبانی استاندارد خویش خارج کرد.

این کتاب به دنبال استفاده از روش‌هایی است که برای تحلیل سیاست کاربرد داشته باشند. در نوشتار شرایط امکان تحلیلی سیاسی مورد بحث قرار می‌گیرد. منابع زیادی برای ایجاد شدن قدرت و از پس آن شکل‌گیری مشروعیت سیاسی وجود دارد. سنت، اشرافیت، ایدئولوژی، علم، تکنولوژی، مردم و منابعی هستند که افراد به محض قرار گرفتن جهان زیستی در آنها داده‌های سیاسی خود را با محوریت آنها تحلیل می‌کنند. این نوشتار به دنبال این پرسش می‌باشد که به چه دلایلی امر سیاسی دچار بحران می‌شود و از پس آن تحلیل سیاسی جایگاه خود را از دست می‌دهد. به اعتقاد نویسنده سیاست در مقام اندیشه و کنشگری در برخی مواقع خصلت شهروندی، انتقادی، خودجوش و فعال خود را از دست می‌دهد و دچار کژکارکردی‌هایی از جمله استبداد، توده‌گرایی، انفعال می‌شود. این فصل به پنج عامل اصلی امتناع در تحلیل سیاسی به نام‌های محدودیت‌های؛ دموکراتیک، ایدئولوژیک، الیگارشیکی، بروکراتیک و تکنوکراتیک می‌پردازد و راه‌های تبدیل چالش‌های این عوامل به فرصت و نحوه استفاده متعادل از آن‌ها را مورد بررسی قرار می‌دهد.

قدرت چیست؟ سیاست به مناسبات قدرت می‌پردازد. در نگاه اول قدرت بسیار بدیهی و غیر قابل تعریف به شمار می‌آید. اینکه تحلیل گران و پژوهشگران سیاسی چه موضوعاتی را می‌توانند مورد تحلیل قرار دهند به عوامل ذهنی زیادی برمی‌گردد. در بدیهی ترین حالت، دولت و سیاست گذاری‌های داخلی و خارجی آن را سیاست قلمداد می‌کنند. اما برای اینکه قلمرو سیاست را انحصار تکنولوژی‌های مکانیکی در آوریم و به رویکردهای بومی سنتی و عصر جدید نیز بپردازیم باید بتوانیم روایت‌هایی از تکنولوژی‌های متفاوت قدرت ترسیم کنیم که دایره شمول سیاست را گسترش دهد. در عصر جدید سیاست بسیار روزمره و فراگیر شده است. دایره سیاست از اخلاق، مراقبت فردی، بروکراسی، جنسیت، زبان، قدرت زیستی و ... فراتر رفته است. در یک فصل به این موضوع خواهیم پرداخت که با وجود گستردگی موضوعات سیاسی برای اینکه موضوعات به شمولیت سیاست در آید نیاز به روایت‌ها، تکنولوژی‌ها و عرصه‌هایی است که با توجه به خلاقیت محققان سیاسی به خدمت گرفته می‌شوند.

روش‌های تحلیل سیاست کدامند؟ برای بسیاری تحلیل سیاسی به معنای آوردن گزاره‌های خبری از گردش قدرت در فضای داخل و خارج مرزهای ملی است. این گونه تحلیل اگر دغدغه روش نداشته باشد، تبدیل به خاطره نویسی و تاریخچه‌های پراکنده و متناقضی خواهد شد، که میان موضوع، استدلال، بدنه اصلی و نتیجه گیری‌ای که قصد دارد راهکار ارائه دهد ارتباطی برقرار نمی‌کند. این نوشتار با دغدغه روش قصد دارد نشان دهد که متناسب با هر موضوع چه روشی را می‌توان انتخاب کرد و الزامات هر روش در گردآوری اطلاعات، چینش بدنه اصلی و ارائه راهکار بر چه اساسی است. برای اینکار هر روش را با ده پرسش بنیادین روبه رو می‌سازیم تا مشخص شود پژوهشگران علوم سیاسی قبل از گردآوری اطلاعات و چینش علمی آنها چه مسائل بنیادینی را باید در نظر آورند تا گفتار و نوشتارشان سبکی آکادمیک پیدا کند.

چه روش‌هایی برای تحلیل اسناد سیاسی و دیپلماتیک وجود دارد؟ تحقیق و پژوهش با فرضیه آغاز می‌شود، سپس توسط اسناد به واقعیت ارجاع داده می‌شود و اعتبار علمی آن مورد پذیرش قرار می‌گیرد. اسناد دیپلماتیک و سیاسی سهم بسیار بالایی در اعتبار علمی یک تحلیل سیاسی، برخوردار می‌باشند. اسنادی از گذشته که شامل گزارشات، معاهدات، قراردادهای و حتی خاطراتی می‌باشند که اغلب توسط نمایندگان سیاسی و دیپلماتیک یک کشور نوشته می‌شوند. اکنون پرسش این نوشتار این است که با استفاده از چه روش‌هایی می‌توان یک سند را تحلیل کرد؟ در علم سیاست چه روش‌هایی وجود دارد که با توجه به اهداف یک پژوهشگر از ارجاع

به سند بتوان از روش خاص استفاده کرد؟ این نوشتار به دنبال آن است، با توجه به ماهیت سند، دغدغه پژوهشگر و از همه مهمتر اهداف تحلیل سند، از سطوح توصیفی، تحلیلی، انتقادی، ارزیابی و ارائه راهکار به معرفی روش‌هایی پردازد که جنبه‌ای کاربردی و به روز در تحلیل اسناد دیپلماتیک دارند. در ابتدا به ویژگی‌های روش و ضرورت به کار بردن آن در تحلیل اسناد سیاسی می‌پردازیم و در ادامه چهار روش کلان تحلیل اسناد سیاسی و دیپلماتیک به نام روش‌های هرمنوتیکی، پدیدارشناسی، تحلیل گفتمان و هنجاری به همراه رویکردهای درونی و کاربردی آن می‌پردازیم تا پژوهشگران علوم سیاسی بتوانند بنا بر دغدغه‌های توصیفی، دسته بندی، رویکردهای پارادایمی، سازه‌ای و هویتی، انتقادی و گرند تئوری، از روش مورد نیاز و کاربردی در تحلیل اسناد بهره بگیرند.

بدون آموزش، تجربه‌ها و اندیشه‌ها که میراث زندگی جمعی بشری است از میان می‌روند. در مورد سامان دهی امور عمومی و شیوه‌های شکل دهی به ساختار قدرت، ایرانیان بسیار فعال بوده‌اند. از نامه تنسر، عهد اردشیر تا آموزه‌های خواجه نظام الملک، سعدی و ابن فرا می‌توان رگه‌های بسیار عمیقی در مورد دانش سیاسی پیدا کرد. این نوشتار با تمرکز بر آموزش سیاست در ایران قصد دارد تکوین شیوه‌های آموزشی و تکامل آنها در تاریخ سنتی، مدرن و پسامدرن را مورد واکاوی قرار دهد. دوره سنتی آموزش دانش سیاسی در ایران وجهی اندرزی و کیفی داشت که با روش‌های قیاسی و کلی می‌توان رگه‌های عمیق آن را در اندیشه‌های سعدی و خواجه نظام الملک پیدا کرد. دوره دیگر آموزش دانش سیاست در ایران با انقلاب مشروطه وجهی بروکراتیک و نهادینه پیدا می‌کند که از مدرسه علوم سیاسی تا دانشکده حقوق و علوم سیاسی قابل پیگیری است و مبانی اندیشه‌ای خود را در اندیشه‌های پیشگامان مشروطه می‌توان پیدا کرد. دوره آخر بعد از ۱۹۹۰ مربوط به آموزش پسامدرنیستی دانش سیاست در ایران می‌باشد که سازه‌های جدید در قالب فضای مجازی و شیوه‌های الکترونیکی آموزش علم سیاست به عرصه آمده است. این مقاله تحول آموزش دانش سیاست در ایران را در سه دوره مورد واکاوی و ارزیابی قرار می‌دهد، اما تأکید نهایی نوشتار بر دوره معاصر و الزامات آموزش سیاست در عصر اطلاعات می‌باشد. این مقاله، تکنولوژی را مبنای تغییر شکل و محتوای آموزش علم سیاست قلمداد می‌کند و قصد دارد مشکلات و راه حل‌های آموزش علم سیاست در عصر اطلاعات را مورد واکاوی قرار دهد.